

Կարո ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ
Նելլի ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ
Երևանի պետական համալսարան

ԱՆԳԼԵՐԵՆԻ ԴԱՍԱԳՐՔԵՐԻ ՍՏԵՂԾՄԱՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ՄԿՁԲՈՒՆՔՆԵՐԸ

Հողվածում դիտարկվում է անգլերենի դասագրքերի ստեղծման գործընթացում հաղորդակցական սկզբունքների ձևավորման առաջնահերթության հիմնախնդիրը: Օտար լեզուների դասավանդումը նպատակաուղղված է սովորողների լեզվահաղորդակցական կոմպետենցիայի զարգացմանը:

Ակնհայտ է, որ հաղորդակցական հմտությունները զարգացնելու համար անհրաժեշտ է ոչ միայն հասկանալ լեզվական միավորների գործառնական նշանակությունները, այլև դրանք արտահայտել համապատասխան ենթատեքստերում:

Բանալի բառեր. *հաղորդակցական կոմպետենցիա, բովանդակային և կառուցվածքային սկզբունքներ, դասագրքերի ստեղծման գործընթաց, միջմշակութային հաղորդակցություն, գործնական հմտություններ և կարողություններ*

Արդի ժամանակաշրջանում օտար լեզվի ուսուցման հաղորդակցական կոմպետենցիան մնում է առանցքային հասկացություն համարյա բոլոր մեթոդական համակարգերում:

Սա փաստում է Բ. Ա. Գլուխովի ու Ա. Ն. Շչուկինի այն տեսակետը, ըստ որի հաղորդակցման ուսուցումն օտար լեզվի դասավանդման գործնական ուղղվածության գործընթաց է, որի ընթացքում ուսուցման նպատակը (լեզվի ուսուցումը որպես հաղորդակցման միջոց) և նպատակին հասնելու միջոցը (խոսքային գործունեությունը) գործում են համատեղ /Глухов, Щукин, 1993: 210/:

Այստեղից հետևում է, որ դասագրքաստեղծման ցանկացած սկզբունքի գնահատման միջոց և չափանիշ կարող է հանդիսանալ հաղորդակցական իրազեկության բովանդակային բնութագիրը: Հատկապես կարևոր է այն, որ հաղորդակցական իրազեկությունը խոսքային վարքագծի ընտրության և իրացման ծրագիրն է՝ կախված հաղորդակցման ընթացքում անձի կողմնորոշվելու կարողությունից /Հովհաննիսյան, Աբրահամյան, 2011: 56/:

Ակնհայտ է, որ հաղորդակցական ունակությունների առավելագույն զարգացումն այն հիմնական, հեռանկարային, բայց և ոչ դյուրին խնդիրն է, որ ծառանում է օտար լեզուների ուսուցիչների առջև: Այստեղ իրենց կարևոր դերն ու նշանակությունն ունեն դպրոցական դասագրքերում զետեղված դասանյութերը և այն, թե ինչ սկզբունքներով են դրանք ընտրված: Փաստորեն, անգլերենի դասագրքերի ստեղծման տեսանկյունից դիտարկվում են բովանդակային և կառուցվածքային սկզբունքները:

Ըստ բովանդակային սկզբունքի՝ անգլերենի դասագրքի ստեղծման գործընթացն առնչվում է տեքստերի ընտրության հետ: Ուստի անհրաժեշտ է պահպանել մի շարք բովանդակային սկզբունքներ.

- ամբողջականության,
- խնդիրների համապատասխանության,
- կառուցվածքային ուղղվածության:

Ըստ ամբողջականության սկզբունքի՝ դասագիրքը համապատասխանելու է հետազոտական ուսումնասիրություններին: Մա տարբեր տարիքային խմբերի համար համապատասխան մոտեցումների կիրառումն է, այսինքն ուսուցման յուրաքանչյուր, մակարդակում պետք է ընդլայնել այս կամ այն թեմայի լեքսիկական դաշտը /Ghsoon, 2003: 265/:

Խնդիրների համապատասխանության սկզբունքը սահմանում է ընտրված լեզվական նյութերի տվյալները, որոնք ընդգրկվելու են դասագրքում: Ըստ դասագրքի ընդհանուր համակարգի ստեղծման նպատակների և խնդիրների կարելի է ընդգրկել բառարանային հղումներ, քերականական ուղեցույցներ և այլն:

Ըստ կառուցվածքային ուղղվածության սկզբունքի ստեղծվում է դասագրքի լեզվական համակարգը՝ հիմնված գրքի բովանդակային բաղադրիչների վրա:

Այս սկզբունքի համաձայն Ա. Ս. Կարամնովը դասակարգել է տեքստերի համակարգը.

- անգլերեն դասագրքի հիմնական տեքստերի համակարգ, որն իր մեջ ներառում է հիմնական ուսումնական տեղեկատվական նյութերը,
- լրացուցիչ տեքստերի համակարգ, որն իր մեջ ընդգրկում է լեզվանյութեր գիտելիքների ամրապնդման և խորացման համար (օրինակ՝ տեքստեր տնային ընթերցանության համար),
- բացատրական տեքստերի համակարգ, որոնց հետևում են բառարանային նշումները, ուղեցույցները և այլ ուսումնական նյութեր տեղեկատվության ընկալման և յուրացման նպատակով /Карамнов, 2013: 59–69/:

Այստեղ կարևորվում է նաև ուսումնական առաջադրանքների ստեղծման (առաջադրանքներ և վարժություններ), յուրացման կազմակերպման (նշումներ, հուշաթերթիկներ, սխեմաներ, նկարներ և այլն), ինչպես նաև կողմնորոշման (նախաբան, լրացումներ և այլն) համակարգերը:

Այսպիսով, ըստ անգլերենի դասագրքի ստեղծման բովանդակային սկզբունքների իրականանում է դասագրքի լեզվական համակարգի ստեղծման նախագծային գործունեությունը:

Անգլերենի դասագրքերի ստեղծման գործընթացն հիմնվում է կառուցվածքային սկզբունքի վրա: Ըստ այս սկզբունքի Ա. Ս. Կարամնովը կարևորել է դասագրքի այն հիմնական բաղադրիչները, որոնք պայմանավորված են.

- ժանրային պայմանականությամբ, երբ դասագրքի բովանդակությունը ընտրված չէ պատահական և համապատասխանում է որոշակի չափանիշների,

- ընտրված տեքստերով,
- դասանյութերի վավերականությամբ, երբ ընտրված տեքստերը վավերական են անկախ այն փաստից հեղինակը լեզուն կրողն է, թե ոչ,
- դասագրքի տվյալների վերլուծությամբ, երբ դասագիրքը պահպանվում է որևէ էլեկտրոնային ֆորմատով և համակարգչային համապատասխան

ծրագրի միջոցով ենթարկվում է մշակման,

- հեղինակային իրավունքի համապատասխանությամբ, երբ դասագրքի հեղինակները պետք է պահպանեն մի շարք կանոններ.
- թույլտվություն ունենան ինտերնետային կայքերից և հրատարակչություններից նյութեր ձեռք բերելու,
- գրավոր թույլտվություն ունենան ուսումնական գործընթացի մասնակիցներից, ինչպես նաև այն անհատներից, որոնց պատկանող նյութերը կիրառվելու են լեզվական համակարգի ստեղծման գործընթացում /Karamnov, 2013: 59–69/:

Այսպիսով, դասագրքի ստեղծման մեջ կարևորվում է խնդիրների ամբողջականացման գործընթացը, այսինքն տեքստային տվյալների դասավորությունը, նրանց պահպանման ձևաչափերը և առկա ծրագրային նյութերի վերամշակումը: Հավասարաչափ կարևորվում են նաև ժանրային պայմանականության, գիտականության (գիտական տեղեկատվության ապահովումը դասագրքերում) սկզբունքները և հեղինակային իրավունքի համապատասխանությունը:

Ուշադրության է արժանի նաև մատչելիության սկզբունքը, այն է դասագրքերի բովանդակության համապատասխանումը սովորողների տարիքային առանձնահատկություններին և զարգացվածության մակարդակին: Տվյալ դեպքում մատչելիությունը չի նույնանում նյութերի պարզության կամ հեշտության հետ, քանի որ սովորողները գիտելիքներ են ձեռք բերում՝ ակտիվացնելով իրենց մտավոր կարողությունները: Այդ իսկ պատճառով դասագրքերում ընտրված նյութերը պետք է լինեն բարդ, սակայն սովորողների համար ընկալելի և հետաքրքիր, որոնք վստահություն ներշնչելով՝ կմղեն վերջիններին ստեղծագործական ակտիվության: [/www.bibliofond.ru/view.aspx?id=467074#1/](http://www.bibliofond.ru/view.aspx?id=467074#1/):

Ինչ վերաբերում է անգլերենի դասագրքի ստեղծման հաղորդակցական սկզբունքին, ապա օտար լեզու (անգլերեն) դասավանդելիս ուսուցման ողջ գործընթացն ուղղված է լեզուն որպես հաղորդակցման միջոց օգտագործելուն, այսինքն՝ գործնական հմտությունների և կարողությունների ձևավորմանը:

Ուստի, ճանաչողական-հաղորդակցական մոտեցման տեսանկյունից օտար լեզու սովորելիս կյանքի ժամանակակից պայմանները նախ և առաջ պահանջում են նրա գործնական կիրառումը: Փաստորեն, օտար լեզվի իմացությունը դառնում է հաղորդակցման միջոց այլ մշակույթներ կրողների հետ:

Ասվածի համատեքստում պահանջվում է ուշադրություն դարձնել լեզվաբանության և միջմշակութային հաղորդակցության վրա: Օտար լեզու ուսուցանելու խնդիրը լեզվի կիրառական կողմի ուսուցման մեջ է: Այս հաղորդակցական խնդիրների լուծումն հնարավոր է միայն մեկ պայմանում. պետք է ստեղծվի բավականին հաստատուն, հիմնավոր տեսական հենակետ (բազա): Այն ստեղծելու համար հարկավոր է նախ և առաջ.

1) կիրառել բանասիրության տեսական աշխատությունների արդյունքներն օտար լեզվի ուսուցման պրակտիկայում,

2) տեսականորեն իմաստավորել և ընդհանրացնել օտար լեզվի դասավանդման գործնական փորձը:

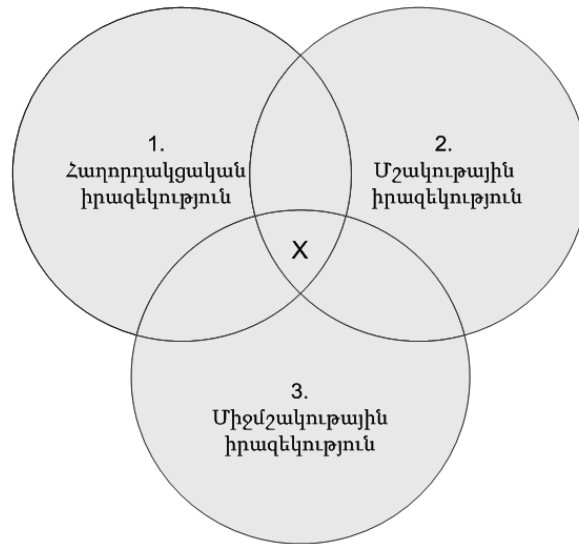
Ըստ օտար լեզուների ուսուցման ավանդական մոտեցման՝ դասավանդման հիմնական մեթոդիկան ամփոփվում է դասագրքերում օտար լեզվով տեքստերի ընթերցանությամբ: Կենցաղային ոլորտի հետ կապված՝ անգլերենի դասագրքերն ընդգրկում են այնպիսի թեմաներ, որտեղ տեքստերը ներկայացնում են առօրյա կյանքը, սակայն քիչ են այնպիսի մասնագետները, որոնք կարողալով տվյալ տեքստերը, հասկանում են, որ պահանջվում է ոչ թե լայնածավալ գրականության, այլ օտար լեզվի գիտելիքների գործնական կիրառում: Այս դեպքում լեզվի տիրապետման չորս հմտություններից, որոնց մեջ տարբերակում ենք ընթերցանությունը, խոսելը, գրելը և ունկնդրելը, գործնական ծրագրում ամենապասիվ ձևը համարվել է ընթերցանությունը: Օտար լեզվի դասավանդման նման հայեցողական, պասիվ ձևը, որի հիմքում գրավոր տեքստերն են, հանգեցնում է սովորողների լեզվաբանական փորձ ձեռք բերելուն:

Այս համատեքստում կարևորվում է դասագիրք ստեղծողների դերը, որոնք ոչ միայն պիտի տիրապետեն անգլերեն լեզվին բավականին բարձր հաղորդակցական մակարդակում, այլև պիտի հաշվի առնեն բազմամշակութային և բազմալեզվյան տեսությունների շրջանակներում ձևավորված հայեցակարգերը, որոնց հիմքում միջմշակութային հաղորդակցության ուսուցման հիմնախնդիրն է: Դա չի նշանակում, որ հետին պլան է մղվում լեզվական իրազեկության զարգացման հիմնահարցը:

Ինչպես նշում է Մ. Ն. Վյատյուտնևը, «լեզվաբանական իրազեկությունը ոչ մեծ քանակությամբ կանոնների մասին ներըմբռնողաբար ձեռք բերած գիտելիքն է, որն ընկած է լեզվի խոսքային այն կառույցների հիմքում, որոնք հաղորդակցման ժամանակ կարող են դառնալ արտահայտություններ, այսինքն՝ մակերեսային կառույցներ» /Вятютнев, 1975: 58/:

Հաղորդակցական իրազեկությունը միջմշակութային իրազեկության հետ մեկտեղ կազմում է «միջմշակութային հաղորդակցական իրազեկություն» հասկացությունը: Մ. Բիրանը ներկայացրել է այս իրազեկության ուսուցման և գնահատման տեսական կադասյարը, որն իր ներդրումն է ունեցել օտար լեզվի ուսուցման գործընթացում: Նրա կողմից առաջարկվող տեսությունը կարելի է պատկերել հետևյալ կերպ.

ՄԻՋՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՀԱՂՈՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԻՐԱՋԵԿՈՒԹՅԱՆ
ՏԵՍԱԿԱՆ ԿԱՂԱՊԱՐԸ

X-ը դիտարկվում է որպես միջմշակութային հաղորդակցական իրազեկություն:

1. Հաղորդակցական իրազեկությունը ապահովում է աշակերտների գրելու, ընթերցելու, ունկնդրելու և խոսելու կարողությունները:

2. Մշակութային իրազեկությունը ներառում է պատմություն, աշխարհագրություն, գրականություն, արվեստ, հավատալիքներ, տարիք, սեռ, դասակարգ և այլ ոլորտներ:

3. «Միջմշակութային իրազեկություն» հասկացությունն ապահովում է միջառարկայական գիտելիքների իմացություն, որը զարգացնում է աշակերտների հարմարվողականությունը, հանդուրժողականությունը և մշակութային գիտելիքները /www.cultureseminarvisemester.wordpress.com/:

Միջմշակութային հաղորդակցության ուսուցման տեսանկյունից սկզբունքային նշանակություն է ստանում գործաբանական իրազեկության զարգացման հիմնախնդրի արծարծումը դասագրքերի ստեղծման գործընթացում: Այն, ըստ Ե.Մ. Միլոսերդովայի, ենթադրում է հաղորդակցական վարքագծի համալիր տիրապետում՝ որպես ժողովրդի հաղորդակցական նորմերի և ավանդույթների ամբողջություն այս կամ այն լեզվամշակութային հանրության մեջ /Милосердова, 2004: 121-125/:

Այսպիսով, ամփոփելով վերը նշված դիտարկումները, հարկ է նշել, որ անգլերենի դասագրքերի ստեղծման տեսանկյունից առանցքային են հաղորդակցական սկզբունքները, քանի որ, ի տարբերություն այլ առարկաների՝ օտար լեզվի օբյեկտը ոչ միայն լեզվի մասին գիտությունն է, այլ լեզվի միջոցով ծավալվող խոսքային գործունեությունը:

ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Հովհաննիսյան Ա., Արրահամյան Ա. Անգլերեն լեզվի դասագիրքերի ստեղծման սկզբունքների ընտրության հիմնախնդիրն արդի փուլում: Գյումրի, Գպիր, 2011:
2. Вятютнев М. Н. Понятие языковой компетенции в лингвистике и методике преподавания иностранных языков // *Иностранные языки в школе*, 1975, № 6.
3. Глухов Б.А., Щукин А.Н. Термины методики преподавания русского языка как иностранного. М.: Русский язык, 1993.
4. Карамнов А. С. Модель создания корпуса учебника английского языка // *Научный диалог*, 2013, № 2 (14).
5. Милосердова Е. В. Национально-культурные стереотипы и проблемы межкультурной коммуникации // *Иностранные языки в школе*, 2004, № 3.
6. Ghsoon R., English Coursebooks: Prototype Texts and Basic Vocabulary Norms // *ELT Journal*. Vol. 57 (3), 2003.
7. Intercultural Communicative Competence from an Intercultural Perspective // URL: www.cultureseminarvisemester.wordpress.com.
8. Принципы обучения иностранным языкам // Электронный ресурс: www.bibliofond.ru/view.aspx?id=467074#1

Կ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ, Ն. ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ – *Коммуникативные принципы создания учебников английского языка.* – В статье рассматриваются принципы составления учебников английского языка на коммуникативной основе. Отмечается, что необходимым условием коммуникативного подхода является не только понимание функциональных значений языковых единиц, но и их выражение в соответствующих контекстах.

Ключевые слова: коммуникативная компетентность, контекстные и структурные принципы, процесс создания учебника, межкультурная коммуникация, практические умения и навыки

Կ. ԿԱՐԱՊԵՏՅԱՆ, Ն. ՆԱԼԲԱՆԴՅԱՆ – *Communicative Principles of Creating English Textbooks.* – The aim of the present paper is to consider the peculiarities of applying communicative principles in the process of creating English textbooks to favour the development of learners' linguistic and communicative competence. From the point of view of communicative approach to foreign language teaching it is important not only to understand the functional meanings of the linguistic units, but also to express them in the appropriate contexts.

Key words: communicative competence, contextual and structural principles, process of creating textbooks, intercultural communication, habits and skills, practical abilities